

Голові разової спеціалізованої вченої ради PhD 14022

Запорізького національного університету,

доктору юридичних наук, професору

Курінному Є.В.

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента – доктора філософії у галузі права (PhD), старшого викладача кафедри конституційного та адміністративного права Євтушенко Дар'ї Сергіївни на дисертацію Муцураєвої Луізи Асхабівни на тему «Відповідальність за порушення обмежень щодо одержання подарунків публічними службовцями за законодавством України та країн ЄС», подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота Муцураєвої Луізи Асхабівни присвячена актуальній науково-прикладній проблемі, що має важливе значення для розвитку адміністративного права, антикорупційного законодавства та інституту публічної служби. Актуальність обраної теми зумовлена тим, що в умовах євроінтеграційного курсу України особливого значення набуває забезпечення доброчесності, прозорості та неупередженості діяльності публічних службовців. Одним із важливих елементів антикорупційної політики держави є встановлення чітких обмежень щодо одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також запровадження ефективних механізмів відповідальності за порушення таких обмежень.

Сфера одержання подарунків публічними службовцями є потенційно ризиковою з огляду на можливість виникнення конфлікту інтересів, прихованого впливу на службову особу, формування залежності від приватних осіб чи суб'єктів господарювання, а також подриву суспільної довіри до органів публічної влади. Саме тому належне правове регулювання відповідних обмежень має не лише каральне, а й превентивне значення.

Додаткової актуальності темі надає наявність низки проблем у чинному законодавстві та правозастосовній практиці. Зокрема, дискусійними залишаються питання розмежування понять «подарунок», «неправомірна вигода», «прояв гостинності», визначення меж допустимої поведінки публічного службовця, встановлення суб'єктивної сторони правопорушення, а також співвідношення адміністративної, дисциплінарної та кримінальної відповідальності у відповідній сфері.

У зв'язку з цим дисертаційне дослідження Муцураєвої Л.А. є своєчасним, теоретично обґрунтованим і практично значущим, оскільки спрямоване на комплексне осмислення відповідальності за порушення обмежень щодо одержання подарунків публічними службовцями, а також на вироблення пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувачки.

Аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що вона є самостійним, завершеним і комплексним науковим дослідженням. Робота має логічну структуру, послідовний виклад матеріалу та ґрунтується на належній теоретичній, нормативній та емпіричній базі.

Дисертанткою опрацьовано значний масив нормативно-правових актів України, міжнародних документів, положень законодавства країн Європейського Союзу, матеріалів правозастосовної практики та наукових праць у сфері адміністративного права, антикорупційного права, права публічної служби та загальної теорії права, що дозволило авторці сформулювати належно аргументовані висновки щодо правової природи відповідальності за порушення обмежень щодо одержання подарунків публічними службовцями.

Дисертація характеризується достатнім рівнем наукової обґрунтованості, що забезпечується використанням комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження, зокрема

формально-юридичного, системно-структурного, порівняльно-правового, логіко-семантичного, структурно-функціонального методів, а також методів аналізу, синтезу, узагальнення та класифікації.

Основні положення дисертації знайшли відображення у наукових публікаціях здобувачки, зокрема у 4 статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях України, а також у 2 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, що свідчить про належну апробацію результатів дослідження та їх представлення науковій спільноті.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що вона є одним із перших комплексних досліджень у вітчизняній адміністративно-правовій науці, присвячених відповідальності за порушення обмежень щодо одержання подарунків публічними службовцями за законодавством України та країн Європейського Союзу.

Заслуговує на позитивну оцінку авторський підхід до розуміння адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків як складного правового явища, що охоплює нормативну, фактичну, юридичну та процесуальну складові. Важливим є висновок про самостійне значення юридичної підстави відповідальності у справах за ст. 172-5 КУпАП, яка передбачає встановлення повного складу адміністративного правопорушення.

Наукову цінність має положення про необхідність удосконалення кола суб'єктів адміністративної відповідальності за порушення обмежень щодо одержання подарунків, а також обґрунтування потреби узгодження положень КУпАП із Законом України «Про запобігання корупції».

У роботі удосконалено підхід до розуміння правопорушень, пов'язаних з одержанням подарунків публічними службовцями, як елементу ширшого антикорупційного механізму, пов'язаного із запобіганням конфлікту інтересів, забезпеченням службової етики, доброчесності та неупередженості публічної служби.

Позитивної оцінки заслуговує також авторське розмежування понять «подарунок» і «неправомірна вигода» за правовими, функціональними та вартісними критеріями. Такий підхід має важливе значення для правильної кваліфікації відповідних діянь і забезпечення єдності правозастосовної практики.

Окрему наукову значущість мають пропозиції щодо імплементації позитивного досвіду країн ЄС у національне законодавство України, зокрема в частині визначення дозволених і заборонених подарунків, створення механізму їх реєстрації та декларування, врегулювання порядку поводження з протокольними подарунками, а також гармонізації відповідних норм із законодавством про конфлікт інтересів і службову етику.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів.

Сформульовані у дисертації положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими. Їх достовірність забезпечується належним добром джерельної бази, використанням сучасних наукових підходів, аналізом чинного законодавства України, міжнародних стандартів, законодавства країн ЄС, а також матеріалів правозастосовної практики.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про запобігання корупції», інші закони України, підзаконні нормативно-правові акти, акти Національного агентства з питань запобігання корупції, міжнародно-правові документи та положення законодавства окремих держав-членів Європейського Союзу.

Теоретичну базу роботи становлять наукові праці українських і зарубіжних учених у сфері адміністративного права, антикорупційного права, теорії держави і права, права публічної служби та європейського адміністративного права. Емпірична база дослідження охоплює матеріали судової практики, аналітичні й статистичні дані, роз'яснення уповноважених органів та інші практичні матеріали.

Зміст дисертації свідчить про належний рівень володіння здобувачкою методологією наукової діяльності, вміння самостійно формулювати наукові положення, аналізувати складні правові явища та пропонувати практично орієнтовані шляхи їх вирішення.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у поглибленні наукових уявлень про адміністративну відповідальність за порушення антикорупційних обмежень, визначенні її місця у системі юридичної відповідальності та розкритті особливостей відповідальності за порушення обмежень щодо одержання подарунків публічними службовцями.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання висновків і пропозицій дисертантки у правотворчій діяльності – під час удосконалення законодавства України про запобігання корупції, адміністративну відповідальність, публічну службу та декларування подарунків.

У правозастосовній діяльності результати дослідження можуть бути використані для підвищення ефективності застосування норм, що встановлюють відповідальність за порушення обмежень щодо одержання подарунків, забезпечення єдності адміністративно-деліктної практики, а також запобігання помилкам у кваліфікації відповідних правопорушень.

У навчальному процесі матеріали дисертації можуть бути використані під час викладання дисциплін «Адміністративне право України», «Адміністративна відповідальність», «Антикорупційне право», «Публічна служба», «Правове забезпечення запобігання корупції», а також при підготовці навчально-методичних матеріалів, лекційних курсів і практичних занять.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності.

Дисертаційна робота Муцураєвої Луізи Асхабівни має чітку, логічну та послідовну структуру. Вона складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний

обсяг дисертації становить 206 сторінок, з яких 173 сторінки становить основний текст. Список використаних джерел налічує 198 найменувань.

У вступі авторка обґрунтовує актуальність теми, визначає мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, характеризує методологічну, нормативну, теоретичну та емпіричну основу роботи, розкриває наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, а також подає відомості про апробацію та публікації.

Перший розділ присвячено теоретико-правовим основам адміністративної відповідальності за порушення антикорупційних обмежень щодо одержання подарунків публічними службовцями. У ньому розглянуто методологічні підходи до дослідження відповідних правопорушень, визначено сутність і принципи адміністративної відповідальності, а також проаналізовано її підстави.

У другому розділі досліджено характеристику елементів правопорушень у сфері антикорупційних обмежень щодо подарунків публічними службовцями. Авторкою розкрито об'єктивні та суб'єктивні елементи складу таких правопорушень, що має важливе значення для правильної кваліфікації діянь і забезпечення належної правозастосовної практики.

Третій розділ присвячено проблемним аспектам притягнення до адміністративної відповідальності за порушення обмежень щодо одержання подарунків публічними службовцями. У ньому проаналізовано зарубіжний досвід, визначено проблеми кваліфікації відповідних правопорушень і запропоновано напрями їх вирішення.

Оцінка ідентичності змісту наукових статей, тез та основних положень дисертації. Аналіз змісту дисертаційного дослідження Муцураєвої Л.А., її наукових публікацій підтверджують їх повну ідентичність. Висновки та пропозиції, запропоновані у роботі, розроблені авторкою особисто і мають самостійний характер.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Аналіз дисертаційного дослідження та наукових публікацій дисертантки фактів порушень академічної доброчесності не виявив. Дисертація Муцураєвої Л.А. є оригінальною та самостійною науковою працею.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Муцураєвої Л.А. в цілому, слід зазначити, що окремі його положення мають дискусійний характер.

1) Дисертація потребує окремого висвітлення проблема протокольних і службових подарунків. У роботі розглядаються загальні обмеження щодо одержання подарунків, проте питання поводження з протокольними подарунками, подарунками, отриманими під час офіційних заходів, міжнародних зустрічей чи службових відряджень, потребує більшої деталізації. Саме ця категорія подарунків часто викликає практичні труднощі щодо визначення власника подарунка, порядку його передачі, зберігання, оцінки та декларування.

2) У дисертації недостатньо досліджено вплив воєнного стану на застосування антикорупційних обмежень. В умовах воєнного стану публічні службовці можуть брати участь у гуманітарних, оборонних, волонтерських та міжнародних заходах, у межах яких виникають нетипові ситуації, пов'язані з передачею майна, допомоги або символічних подарунків. Дисертаційна робота виграла б від аналізу того, як такі обставини впливають на застосування обмежень щодо подарунків та чи потребує законодавство спеціального регулювання для таких випадків.

3) У роботі недостатньо використано статистичні матеріали. Для підтвердження висновків про проблемність правозастосування доцільно було б ширше використати статистичні дані щодо кількості складених протоколів, розглянутих справ, випадків закриття проваджень, накладення адміністративних стягнень, а також динаміки таких показників за останні

роки, що дозволило б не лише теоретично, а й емпірично підтвердити актуальність проблеми.

Висловлені зауваження та дискусійні положення не мають принципового характеру, не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованого дисертаційного дослідження Муцураєвої Луізи Асхабівни та можуть розглядатися як підґрунтя для подальших наукових дискусій і розвитку відповідного напряму наукових досліджень у сфері адміністративного та антикорупційного права.

Ознайомлення зі змістом і результатами дисертаційного дослідження дає підстави стверджувати, що дисертація Муцураєвої Луізи Асхабівни є самостійною, завершеною та цілісною науковою працею, у якій запропоновано авторський підхід до комплексного розуміння особливостей юридичної відповідальності за порушення обмежень щодо одержання подарунків публічними службовцями, а також сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення національного антикорупційного законодавства з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

щодо відповідності дисертації вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами та доповненнями від 03 травня 2024 року № 507).

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що дисертаційне дослідження на тему «Відповідальність за порушення обмежень щодо одержання подарунків публічними службовцями за законодавством України та країн ЄС» є завершеною науковою працею, у межах якої отримано нові науково обґрунтовані результати та запропоновано нове вирішення актуальної наукової проблеми, що полягає у комплексному дослідженні

теоретичних і практичних аспектів відповідальності за порушення встановлених законодавством обмежень щодо одержання подарунків публічними службовцями, визначенні особливостей правозастосування у цій сфері та обґрунтуванні перспектив удосконалення механізмів запобігання корупції відповідно до європейських стандартів публічної служби.

Дисертація відповідає вимогам, установленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 р. № 283), а також Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. З огляду на викладене, Муцураєва Луїза Асхабівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**доктор філософії у галузі права (PhD),
старший викладач кафедри конституційного
та адміністративного права**

Запорізького національного університету

Дар'я ЄВТУШЕНКО

Дар'я Євтушенко

Підпис
засвідчую

НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ